

Litteratur:

(se også oversigtsiden: Hybridnettets historie)

- Barnholdt, Christian: "Den lange march mod informatikalderen". In: *TIT* nr 7. Nyhedsbrev fra teknologinævnet, 1988.
- Cheesmann, Danielsen & Lund: *Fagre Elektroniske Verden*. Fremad 1981.
- DANMEDIA: *Elementer til en kommunikationspolitik*. Danmedia 1980.
- Gorz, André: *Farvel til proletariatet - hinsides socialismen*. Politisk Revy 1981.
- Gaardmand, Arne: "Ny teknologi - nyt samfund ?" In: *TIT* nr 10. Nyhedsbrev fra Teknologinævnet 1989
- Jensen, Hans Siggaard og Ole Skovsmose: *Teknologikritik*. System 1986.
- Lund, Anne og Frands Mortensen: "Spillet om bredbåndsnettet". In: Lund, Poulsen & Prehn: *Televisioner*. Teknisk Forlag 1983.
- Nora, Simon & Alain Minc: *l'Informatisation de la Société, la Documenta tion française*, Paris 1978.
- Pedersen, Gunnar: "Massemediernes fremtid. Set på baggrund af tele- og satellit udviklingen og fremtidens vækstpolitik". In: *Danmarks Radio årbog 75/76*. DR 1975.
- Planstyrelsen: *Hybridnet, informationsteknologi og fysisk planlægning*. Miljøministeriet 1983.
- Porat, Marc U.: *The information Economy: Definition and Measurement*. US Government Printing Office, Washington DC, 1977.
- Poulsen, Jørgen:
- (1979a): "Hvad er Nordsat ? og Hvem afgør spillet om Nordsat". In: Holter & Giersing (red): *Fremtidens TV*. Politikens Forlag.
 - (1979b): "Kommunikationssystemets udvikling", In: Bennike & Fibiger (red): *Fremtidens elektroniske massemedier*. Dansk Universitets Presse.
 - (1981a): *Elektronikindustri og mediepolitik i Danmark*. Stencil, Aalborg universitetscenter.
 - (1981b): "Elektroniske medier - af hensyn til hvem ?" In: *Politica*, nr 4, Århus.
 - (1981c): "Mediekommissionens dagsorden". In: Mortensen m.fl. red: *Underholdning i TV*, Nyt Nordisk Forlag.
 - (1983a): "Det fuldautomatiske kontor". Indlæg ved P&Ts konference om informationssamfundet. Stencil, Telestyrelsen.
 - (1983b): Kommentarer til Lund/Mortensen: Hybridnettet. Privat stencil af 13.7.83 vedr. Lund & Mortensen op.cit.
 - (1983c): sammen med Lund & Prehn: "Kablerne ind i Hverdagen". In: Lund, Poulsen, Prehn (red): *Televisioner*, Teknisk Forlag.
 - (1983d): "20 TV-programmer til alle!" Om TV via kabler og satellitter. In: Schmidt (red): *TV årbogen 83/84*. Rhodos.
 - (1986a): "Informatikken som utopi". In: *MedieKultur 2*.
 - (1986b): *Hybridnettet og erhvervslivet*. Forlaget kommuneinformation.
 - (1988): "The political economy of new telecommunication services". Paper til: IAMCR-Conference, Barcelona, July 24-28. RUC
 - (1989): "Hvorfor telepolitik ?" In: Danielsen (red): *Teknologi til tiden*. Teknisk Forlag.
- Prehn, Ole: "Perspektiver for en kommunikationspolitik". In: *Massekultur & Medier*, nr 1, Odense 1981.
- Qvortrup, Lars: *Telematikens Betydning. Et essay om informationssamfundets politiske filosofi*. Gyldendal 1984.
- Sundbo, Jon m.fl.: *Informationssektoren, informatikken og beskæftigelsen*. Jurist- og økonomforbundets Forlag 1983.
- Toffler, Alvin: *Den tredje bølge*. Chr. Erichsen 1981
- Ungerer, Herbert: *Telecommunications in Europe*. Commission of the European Communities. European Perspective Series. Brussels 1988,

Jørgen Poulsen er lektor ved kommunikationsuddannelsen, RUC.

Livsformer og forsøg med informationsteknologi

Af Kresten Storgaard og Ole Michael Jensen

En del af følgeforskningen i lokalforsøgene med informationsteknologi, er blevet udført af Kresten Storgaard og Ole Michael Jensen fra Statens Byggeforskningsinstitut. De har gennemført et tværgående projekt, hvor de har set på landbrugsforsøget i Struer, det såkaldte Datarie i Vejle, samt forsøget i kollektiv-bebyggelsen Trudeslund. I denne artikel redegør forfatterne for, hvorledes mødet mellem den ny informationsteknologi og borgerne faldt ud, analyseret ud fra en livsformssynsvinkel.

Den sidste halvdel af 1980-erne er som sidste halvdel af 1960-erne blevet de sociale eksperimenteres boldgade. Atter er der sat en efterforskning og afsøgning igang efter nye måder at forme livet på. Men til forskel fra den gang er det ikke spirer fra græsrodsplanet, der skyder op og sætter ny kulør på tilværelsen, men derimod omhyggeligt planlagte forsøgsaktiviteter, der alle er led i et større planlægningsarbejde på både lokalt, kommunalt, amtskommunalt og statsligt niveau. De sociale eksperimenter har fået autoritetens blå stempel.

Forsøg finder sted indenfor mange forskellige sektorer, og mest kendt er måske lokalsamfunds-forsøgene inde for den sociale sektor. Men også i grænselandet mellem teknik og mennesker er der gennemført lokalsamfunds-forsøg. Med udgangspunkt i disse forsøg med informationsteknologi kan der fortælles mange historier: om kampe mellem sultne kommuner, der bejler til mere eller mindre slunkne stats-kasser, om en teknologivurdering, der forsøger at

blive stueren, eller om forskellige interessegruppers ønske om at vinde indflydelse på den teknologiske udvikling. Men det er også en historie om, hvordan forskellige befolkningsgrupper konkret står overfor informationsteknologiens muligheder og umuligheder: om hvordan det, én gruppe tager til sig, forkastes af andre.

Baggrund.

I 1986 igangsattes forsøg med informationsteknologi i 15 lokal-samfund. De blev alle støttet af et Tværministerielt Udvalg (TMU), som for en bevilling på 30 mill. fik igangsat forsøg til en værdi, der langt oversteg dette beløb. Sammenlignet med mange af de andre forsøg, der så dagens lys i denne periode, var der det særegne ved disse teknologiforsøg, at man fra TMU's side ønskede en sideløbende evaluering af de enkelte forsøg. Der blev derfor igangsat en følgeforskning først og fremmest finansieret af Teknologirådet (TR), Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd (SSF) og gennem de ressourcer, som universiteter og andre forskningsinstitutter selv investerede i følgeforskningen. Herudover dobbeltsikrede TMU evalueringen, ved yderligere at igangsætte en overordnet totalevaluering.

Under projekttitlen "Informationsteknologi, erhvervsudvikling og livsformer", har Byplanafdelingen ved Statens Byggeforskningsinstitut siden 1987/88 fulgt forsøg i Vejle, Birkerød og Struer. TR har støttet projektet, og denne artikel bygger på erfaringerne herfra (1). Begrundelsen for at vælge livsformsbegrebet, som et af de filtre hvorigennem projektet analyserer den nye teknologi, er en antagelse om, at de forskellige livsformers møde med informationsteknologien kan falde meget forskelligt ud (2). Med udgangspunkt i de tre mest udbredte livsformer, kendt fra bl.a. Thomas Højrup's Det glemte Folk, følger vi tre forsøg, hvor disse livsformer hver især er særligt repræsenteret (3).

Med en livsform forstår vi den kode, som en gruppe af mennesker deler i form af fælles ideologi- og værdisæt. Folk inden for samme livsform har således en udstrakt fælles forståelse for, hvordan

man opfører sig, hvad der er godt - og hvad der er skidt, eller kort og godt: mennesker, som deler sprog og sprogspil tilhører samme livsform. De tre livsformer: lønarbejderlivsformen, den karrierebundne livsform og de selvstændiges livsform kan i forenklet form karakteriseres ved deres placering i og omkring det moderne samfund. Forstår vi således det moderne samfund, som det samfund, hvor der sondres skarpt mellem arbejde og fritid, vil det typisk inden for karrierelivsformen være sådan, at arbejdslivet - i realiteten et fremadskridende karriereforløb, er sat i højsædet. Omvendt vil det inden for lønarbejderlivsformen være sådan, at netop en meningsfuld fritid er afgørende for det gode liv.

Mens karriere- og lønarbejderlivsformen således begge er børn af den moderne samfundsformation, har de selvstændiges livsform rødder tilbage i en før-moderne tid uden skarpt skel mellem arbejde og fritid. Eller mere præcist, så har den selvstændige med sin husstands- eller enkeltmandsbundne virksomhed altid været tvunget til at gøre det fornødne, når tiden var inde, det være sig ved markarbejde, som følger årsrytmer og vejrforhold eller handel, som er betinget af markeder og konjunkturforskel.

I Vejle følger vi et forsøg med et Datari (4), der er blevet etableret i Vestbyen - et af Vejles ældste arbejderkvarterer - hvori de fleste boliger er opført i AAB-regi. I dette forsøg får vi især belyst lønarbejderlivsformens møde med dele af den nye informationsteknologi, vel at mærke under noget utraditionelle former.

I Trudeslund følger vi et forsøg med PC-netværk i en kollektivbebyggelse i Birkerød nord for København. Trudeslund hedder bofællesskabet, som overvejende er beboet af veluddannede akademikere - midtvejs i karriereforløbet. Her var det tanken at indhøste erfaringer med karrierelivsformen, og dens omgang med informationsteknologien.

Endelig er der det tredje og sidste forsøg, som vi følger. Dette er et forsøg med videobilled-kommunikation i landbruget. Forsøget finder sted på Struerregnen, og det var intentionen, at dette forsøg skulle repræsentere de selvstændiges livsform og dermed

dennes møde med den nye teknologi.

I hvert af de tre lokalsamfund, som forsøgene finder sted i, er der naturligvis ikke en entydig repræsentation af de enkelte livsformer, ligesom de enkelte livsformer rummer del- og blandingsformer. Vi har alligevel valgt at fastholde den relativt grovmaskede livsformsmodel og dermed livsformsperspektivet, idet vi har erfaret, at det bringer væsenstræk frem, som fortæller os ikke så lidt om de muligheder eller mangler på samme, som informationsteknologien stiller forskellige befolkningsgrupper overfor.

Datari I Vejle Vestby.

Indførelse af ny teknologi har gennem de sidste par hundrede år været ensbetydende med øget produktivitet, bortrationalisering af håndværksmæssig kunnen, mere monotone arbejds-funktioner og færre job - netop en udvikling, som har gjort sit til lønarbejderkulturens tiltagende distanceren sig fra arbejdet som noget i sig selv meningsfyldt. Informationsteknologien synes ikke umiddelbart at rykke ved disse erfaringer. Men i Vejle har man prøvet mere offensivt at bryde dette mønster (5).

Datariet har fået plads i AAB's gamle administrationsbygning, der er renoveret med det nye formål for øje. Der er således skelet til de nye funktioner, da bygningen blev tilføjet sin nye high-tech-signalerende glashusfacade. I Datariet har man forsøgt at etablere et sted, hvor forskellige informationsteknologiske medier og forskellige brugere kunne mødes i et rimeligt professionelt miljø. Mange faglige, kulturelle og ideologiske grænseflader støder derfor op til hinanden indenfor de fysiske rammer af det nye datahus: professionelle edb- og videofolk over for arbejdsløse, børn og unge over for ældre, private erhverv over for offentlige sektorer etc. De er der alle sammen. Og alle konflikterne er der naturligvis også.

En af Datariets hovedaktiviteter er undervisning, både indenfor edb og video. Beboere i kvarteret - men også udenfor - kan frit

benytte "Det Åbne Datahjørne". Der kan lejes selvinstruerende kurser, hvor man bliver fortrolig med de almindeligste PC-programmer. Herudover er man i et samarbejde med virksomheder indenfor nærings- og nydelsesmiddel-industrien næsten færdig med at udvikle et selvinstruerende, interaktivt PC-videokursus. Endvidere har man gennem et samarbejde med teknisk skole udviklet og etableret UTB-kurser, dvs. uddannelsestilbud for arbejdsløse.

I Datariet kan man endvidere leje udstyr til edb og video. Ikke mindst videoredigeringsudstyr er der efterspørgsel efter. Datariet påtager sig også løsning af egentlige opgaver indenfor videoproduktion samt indenfor edb-behandling, skrivning og layout.

I et samarbejde med kommunens beskæftigelsesudvalg har man etableret et beskæftigelsesprojekt for unge: "Edb og video på jobbet", hvor 12 unge arbejdsløse får beskæftigelse i Datariet. De unge arbejder på forskellige arbejdsområder: edb, video, lay-out og sekretariat. Når de har tilegnet sig de forskellige funktioner, indgår de i løsning af de opgaver, Datariet har. Projektet har været en stor succes al den stund, at de fleste får andet arbejde eller begynder en egentlig uddannelse, ofte inden beskæftigelsesperioden er ophørt. Dette giver så Datariet vanskeligheder, da nye medarbejdere løbende skal optrænes.

Endelig udlejes lokaler, enten længerevarende lejemål til erhvervsdrivende, der ønsker hjemsted i Datariet, eller kortvarige lejemål, f.eks. i forbindelse med konferencer, møder mv. For indværende er der to erhvervslejemål. Den ene virksomhed tilhører edb-branchen, og leverer uddannelse, hard-ware og tilpasset software. Virksomheden beskæftiger 1 til 3 mand. Den anden virksomhed beskæftiger sig med samarbejde, produktudvikling og uddannelse indenfor nærings- og nydelsesmiddelindustrien, en branche der er rigt repræsenteret i Vejle-området. Virksomheden beskæftiger mellem 1 og 2 personer.

Forsøget i Vejle Vestby har vist, at det er vanskeligt at få fat i de lokale beboere. Indkaldelse af beboere til "spændende" projekter resulterer ikke umiddelbart i den store opbakning. Opbakning

forudsætter en målrettet, næsten person-orienteret indsats. Den måde man tættest kommer ind på livet af de lokale beboere er via lokale foreninger, som netop kan bruge nogle af de faciliteter, som man kan tilbyde. I snit kommer der 40 til 80 personer om ugen, hovedsagelig mænd (og drenge), og mange gengangere. Den største gruppe af besøgende kommer fra Vestbyen og i anden række Nørremarken, et område i nabolaget, der ligeledes består af almennyttigt boligbyggeri opført af AAB. Et stigende antal børn finder vej hen til Det åbne Datahjørne.

Datariet skal stort set være selvfinansierende fra januar 1990, og Datariets ledere eller værter, som det hedder, har måttet bruge overordentlig mange ressourcer på forhandlinger med de kommunale organer, direkte på bekostning af arbejdet med at få flere brugergrupper inddraget i Datariets virke. Det er øjensynligt svært at forene de forskellige grupper, ikke i hverdagens praksis, men i det politiske liv uden for Datariet, hvor de kommunale beslutningstagere med deres respektive ideologier står stejlt over for hinanden.

Computer-netværk I Trudeslund.

Trudeslund-forsøget er et forsøg med computernetværk indenfor rammerne af et bofællesskab. Således består Trudeslund-fællesskabet af i alt 33 boenheder centreret om et fælleshus, mest anvendt til daglig fællesspisning. Beboerne i Trudeslund hører overvejende til den karrierebundne livsform (6). Netværket i Trudeslund er bygget op, så det som et nervesystem binder hver af husstandscomputerne sammen via en central computer i fælleshuset. Herfra har der endvidere været forbindelse til den store omverden via et telefonmodem.

Baggrunden for forsøget har været initiativtagernes ønske om at forenkle det interne bureaukrati- og kommunikationssystem. På den ene side hører det til organiseringen af et bofællesskab, at en række opgaver skal løses i fællesskab. På den anden side hører det til det sociale liv, at det i "udtalt" grad baserer sig på løbende

mellemmenneskelig kontakt. "Gør det selv"- virksomhed inden for en bofællesskabsramme viser sig med andre ord at være en krævende opgave, ikke mindst kommunikationsmæssigt. Problemet ligner det, man kender fra større arbejdspladser, og dertil kommer, at de fleste Trudeslund-beboere netop på arbejdspladsen havde stiftet bekendtskab med computer-værktøjet, nogle endda som EDB-specialister. Hvad var derfor mere nærliggende end at forsøge sig med et elektronisk kommunikationssystem. Parallelt hermed valgte man, at give beboerne mulighed for at forsøge sig med distancearbejde, altså skærmarbejde hjemme via overførsel af data til arbejdspladser - det være sig ved hjælp af diskette, bærbare PC-ere/harddiske eller som forsøget især sigtede til: Dataoverførsel via fælleshushets telefonmodem.

Forsøget er forløbet over tre år, og set i et initiativtagerperspektiv, kan forsøget inden for den tidsramme ikke tolkes som entydigt vellykket. Det lykkedes således ikke i perioden at få det fælles computer-netværk, hverken i form af et brevudvekslings-system eller i form af en elektronisk opslagstavle, til at fungere. Det lykkedes knap nok teknisk, og slet ikke socialt. Endvidere var der kun få, der mere systematisk udførte hjemmearbejde med den nye teknik. I forsommeren 88 havde ca. 40 pct. udført hjemmearbejde ved PC-er indenfor en 14 dages periode, heraf kun 4 mere end 10 gange. Kommunikationen til arbejdspladsen var hovedsaglig sket via disketter, og kun 5 havde benyttet sig af modemforbindelsen.

Men initiativtagerne i Trudeslund er ikke slået ud af den grund. Den gamle centralcomputer med tilhørende programmel er leveret tilbage til KTAS. Til gengæld er der installeret et langt mere brugervenligt PC-netværk, som man netop kender det fra arbejdspladser. Samtidig tager man konsekvensen af, at kun et udsnit af beboerne på indeværende tidspunkt har lyst til at kommunikere internt i bofællesskabet via PC-er. Man har modsat de oprindelige intentioner måttet opgive tanken om, at alle gik med på een gang. Til- og framelding til madklubordningen f.eks, kan altså ikke lige straks komme til at ske via en elektronisk opslagstavle. Det gammeldags kuglepenne-system bibeholdes, og kun de, der har lyst,

bliver endvidere koblet til det elektroniske postsystem. Til gengæld indføres der brugerbetaling, dvs. et fast månedligt beløb på 40,- kr for at beholde PC-eren og yderligere 40,- kr for at være koblet på det nye net. På de forudsætninger har 15 husstande i november 1989 valgt at nøjes med PC-eren, mens andre 15 også tilslutter sig nettet. Kun tre familier holder sig helt udenfor.

Struer landbrugsforsøg.

Landbrugsforsøgene i Struer er forsøg med videobilleder i dialogen mellem landbrugerne og deres rådgivere/konsulenter på to lokaliteter henholdsvis nord og syd for Struer by (7). I alt deltager 13 landbrugere og 6 landbrugsrådgivere inden for både planteavl og husdyrbrug. Videobillederne bliver brugt i dialogen på principielt to måder: på den ene side online-billeder koblet direkte på telefonsamtaler - i realiteten en videotelefon, på den anden side i form af video-aviser udsendt af konsulenterne. Den førstnævnte måde at benytte videobilleder på er tænkt anvendt, når landbrugeren ringer op til ekspertten for at få et konkret problem løst.

Systemet kan imidlertid også anvendes, når naboer kontakter hinanden indbyrdes. Eller med andre ord: naboen er måske netop "eksperten" på det aktuelle område. Videoavisen kan ses som en videreudvikling af den for landbruget velkendte telefonavis, og det vil primært sige en varslings-tjeneste indenfor planteavl. Hvor andre taler om og bruger enorme summer på at udvikle fuldautomatiske ekspertssystemer, har man i Struer skåret igennem og er godt på vej til at skabe et velfungerende og effektivt "semi-ekspertsystem".

Struer landbrugsforsøg har sammen med en række andre forsøg sit udspring i et bredt anlagt initiativ, som Struer kommune tog engang i 1983 for at gøre Struer til forsøgsområde for "fremtidens informationsteknologi", et initiativ, der igen skal ses i lyset af, at B&O-fabrikkerne har til huse i byen.

Ikke blot i Struer-regi, men også blandt det totale antal af danske forsøg med informationsteknologi, er det nok Struerforsøget,

der har givet de klareste og mest overraskende resultater. Landbrugerne har virkelig taget videomediet til sig og i realiteten formået at bruge det mere målrettet i driften, end forsøgets fædre havde forestillet sig. Særligt på planteavlsområdet har resultaterne vist sig meget lovende. Videoavisen har givet den enkelte landmand mulighed for på et meget tidligt tidspunkt at artsbestemme ukrudt og skadedyr samt identificere sygdomsangreb, Herved har mængden af sprøjtemiddel samt køreskaderne i marken kunnet minimeres. Resultaterne er til at tage og føle på for den enkelte landmand. Dette gælder ikke mindst for de brugere, der ikke er deciderede planteavlsspecialister. For dem har der været tale om helt kontante fordele.

Men også indenfor svineproduktion og -avl synes der at være fordele at hente. Den økonomiske risiko som følge af smitteoverførsel fra andre stalde er i dag så stor, at ingen landmand lukker nogen ind, som har været i nærheden af en anden svinebesætning. Videoen har her åbnet dørene på ny, idet man igen lader naboen "kigge" indenfor. Det er endvidere betryggende, at også rådgiveren begrænser sine besøg i staldene. En af de store besætninger har således ud over det sædvanlige dyrlægebesøg haft to ugentlige "video-besøg" af dyrlæge, dvs. opkald, hvor svinebesætningen er blevet gennemgået under fire øjne, vel at mærke med dyrlægen siddende hjemme ved skrivebordet. Dette har givet en langt større sikkerhed i driften, idet man hurtigt har kunnet skride ind, når problemer er opstået. Men resultaterne er ikke så entydige på husdysiden som på planteavlsområdet.

Endelig bruges videooptagelserne også af den enkelte landmand i den interne bedrift, dels som markbog, dvs. registrering af erfaringer fra de enkelte agre, dels som dokumentation overfor leverancer mv., der ikke er i orden. Alene den sidste funktion har sparet landmændene i Struer for beløb i størrelsesordenen 50-100.0000 kr.

Ud over de umiddelbare driftsmæssige fordele, har der vist sig en væsentlig sidegevinst: Den enkelte landbruger skoler sig selv og bliver for alvor ekspert på sit eget domæne. Vi kalder det selv-

ekspert-generering. Måske vil det på længere sigt vise sig at være netop den mekanisme, som rummer de mest interessante perspektiver. Ikke alene får landbrugeren en større viden om de enkelte faktorer af betydning for driften, han lærer i bogstaveligste forstand at "fokusere" på de relevante bedrift-fænomener.

Desværre for landbrugerne vil kommunikation med levende billeder, som det er blevet praktiseret i forsøget ikke umiddelbart kunne overføres til en almindelig praksis. Den samfundsmæssige investering vil foreløbig blive for stor, da det kræver nedgravning af et landsdækkende lyslederkabelnet. Til gengæld indføres det såkaldte ISDN-net allerede fra 1992, dvs. digitalisering af det eksisterende kobberkabelnet. Med den herved forøgede kapacitet bliver det med dette net muligt at overføre still-billeder, altså et nyt skærbillede for måske hvert 5. sekund. Ikke al udstyr er endnu udviklet, men JTAS arbejder sammen med et udenlandsk firma på at løse opgaven. En del af den videobilled-kontakt, der har fundet sted i Struerforsøget vil kunne fortsætte inden for ISDN-systemet. Først og fremmest planterådgivningen vil relativt nemt kunne klare sig med still-billeder.

Forsøget finder sted samtidig med, at der sker store ændringer indenfor landbrugets rådgivning. Den økonomiske støtte til landbrugets egen rådgivningstjeneste ændres, og konkurrencen til den rådgivning, der gives fra de store grovvarereselskaber og fra enkeltpersoner, forventes at stige væsentligt. Det nye rådgivningsmedie fremmer i høj grad denne udvikling. Landbrugerne vil i stigende omfang kunne søge netop den ekspert, de har størst tillid til, og den enkelte ekspert kan omvendt nå ud i et større geografisk område. For selv om rådgivningens kvalitet stadig er betinget af rådgiverens lokalkendskab samt kendskab til den pågældende bedrift og landbruger, er der alligevel mange rådgivningsopgaver, der ikke er stedligt betinget og derfor kan klares på distancen. Konsulentarbejdet kan ikke undgå at blive mærket af de nye muligheder.

Livsformer, fritid og arbejde.

Forsøgene har fra begyndelsen udviklet sig, så de orienterer sig mod forskellige sider af hverdagen hos bærere af forskellige livsformer.

Ved det lønarbejderorienterede forsøg i Vejle Vestby retter de erhvervsorienterede tilbud til beboerne sig mod arbejdslivet som helhed, og ikke mod en specifik problemløsning af opgaver i den enkeltes job. Man forbedrer sine egne erhvervskvalifikationer gennem praktisk brug af PC-ere, m.v. Den enkelte lønarbejder i Vejle Vestby kommer da heller ikke til Datariet for at løse konkrete arbejdsopgaver, når bortses fra renskrift af jobansøgninger. Det gør derimod de studerende, som aflægger Datariet besøg. Disse har bestemte opgaver at løse, men da mere i stil med PC-arbejdet i Trudeslund. Når repræsentanter for lønarbejderlivsformen stiller op i Datariet, er det i regelen som følge af et tilbud, der indgår i en ramme, som igen er fastlagt af og organiseret i et samarbejde med dele af arbejdsmarkedets parter, som det nu er tilfældet med beskæftigelsesprojektet og UTB-kurserne. Også opgaver i forbindelse med foreningsarbejde udføres i Datariet, medens det kun er få opgaver fra den enkeltes privatliv, der kan løses via PC-eren. Men de forekommer, bl.a. i form af festsange og indbydelser.

Blandt karriere-folket i Trudeslund-fællesskabet har man med forsøgets teknologi, altså PC-ere og PC-netværk, først og fremmest benyttet lejligheden til at hjemtage flere af de arbejdsopgaver, som hører arbejdspladsen til. Der er her tale om administrative, ledelsesmæssige eller forskningsmæssige opgaver, altså mere overordnede opgaver i form af generelle problemstillinger, som i sagens natur kun lader sig håndtere i abstraktionernes verden. Med en PC-er i huset er det principielt blevet muligt at flytte overarbejdet fra de sene eftermiddagstimer og tidlige aftentimer til de sene aftentimer - og vigtigst fra arbejdspladsen til hjemmet. Overarbejde er ikke nyt for denne livsform. Faktisk har denne form for distancearbejde fundet sted i lang tid. Men den nye teknologi øger mulighederne for selv at vælge arbejdstid og -sted. De private opgaver derimod løses kun i begrænset omfang via PC-erne, og

ligeledes med kommunikationen bo-fællerne imellem. De meget specifikke opgaver med et helt konkret indhold, som hører bofællesskabets dagligdag til: beskedgivning, mødeindkaldelser, aftaleindgåelse, indtegnning til fællesspisning ect. har flertallet valgt at udføre på vanlig vis, dvs. ved brug af telefon, håndskrevne læpper, mund til mund og den slags.

Hos de selvstændige landbrugere anvendes teknologien til direkte problemløsning i bedriften, altså til helt specifikke opgaver med et meget konkret indhold: "fremvisning" af sygdomme, påpegning af mangler i leverancer og som markbog, dvs. huskeseddel fra år til år. Indirekte finder der som nævnt en faglig oprustning sted, som rækker langt ud over det umiddelbare, dvs. de mange konkrete oplevelser med videobillederne. Landbrugerne bliver kort og godt dygtigere eller med andre ord, så lykkes det faktisk den enkelte landbruger at abstrahere generel viden ud af de mange enkeltoplevelser eller "case's", som det hedder med et fint ord, netop sådanne processer, som udvikler eksperter. Men videoen bruges også i fritiden. Både mindre målrettet, som "familiealbum", og mere målrettet, som led i det lokale forenings- og skolearbejde.

Medier og livsform.

Gennem forsøgene kan man ane et mønster, hvor de forskellige medier - PC-ere og video - synes at kunne rumme helt forskellige potentialer for de forskellige livsformer.

Kun de færreste lønarbejdere vil anvende PC-ere i deres fritid. Derimod anvendes videoen gerne i fritiden som fotoapparatets og super-8'eren's afløser, men også målrettet som led i et foreningsarbejde. På arbejdspladsen kan videokameraet også vise sig at blive et udbredt værktøj. Holder erfaringerne fra Struer-forsøget kan videoen vise sig at blive et udbredt værktøj for lønarbejderen på arbejdspladsen. I mange manuelle job er der brug for at kommunikere emner, mål etc. mellem arbejdssted og lager/værksted/forhandler. Lønarbejderlivsformens bærere må m.a.o. se frem til endnu et avanceret værktøj på arbejdspladsen. Tilsvarende perspektiver

er vanskeligere at få øje på i forbindelse med PC-brug. PC-eren kan kun sjældent - om overhovedet - blive brugt til private formål - ud over evt. i foreningsregi. Kun inden for mere organiserede rammer anvendes PC-eren i arbejds- eller uddannelsessammenhæng. Denne mere formelle brug sker først og fremmest på arbejdspladsen og gennem forberedte kurser og tilbud, udviklet og gennemført via institutioner og organisationer indenfor arbejdsmarkeds- og uddannelsesområdet.

Indenfor landbruget har man igennem mange år forsøgt at få landbrugere til at anvende PC-ere i bedriften. Landbrugets Edb Central (LEC) har bekostet store beløb på at udvikle software til markstyring, gødningsplanlægning, mv. Men kun få landbrugere benytter systemet. Denne træghed står i grel modsætning til den ildhu og den kreativitet, der har vist sig under videoforsøget. Videomediet synes at være overmåde anvendeligt i landbrugets drift. Processer, karaktertræk, etc, der er vanskelige at forklare i ord, er lette at identificere på skærmen, i hvert fald når man ser på den med de rigtige øjne. Kommunikationsmidlet fungerer med andre ord, når sender og modtager deler sprogkode og fagjargon og nærmest på forhånd ved, hvad der skal ses efter.

Men video-mediet kan ikke bruges til alt. Det kan først og fremmest bruges til at videregive, hvad der i bogstaveligste forstand er øjensynligt, hvad enten det er emner eller processer. Derimod er det ikke let at fremstille abstrakte temaer på video. Det kræver ofte en forfatter- eller poet, eller simpelt hen en billedmager, som vi kender det fra den professionelle video-, tv- og filmverden. Det er bl.a. også derfor, vi bliver vidner til en skærende kontrast mellem omkostningerne ved at producere 20 minutters video til dyrlægen - det tager nemlig de samme 20 minutter, - og så de omkostninger, der er forbundet med at producere 20 minutters "professionel" videofilm. Konsulenten eller landmanden ved, hvad han skal kigge efter. De skal ikke overbevise hinanden om noget, og deres interesse skal ikke holdes fangen. Denne væsentlige opgave - i realiteten at overskride kulturgrænser - skal de fleste professionelle videoer forsøge at løse, og det er faktisk ofte begrundelsen for, at man vælger videomediet og dets - når det

lykkes - stærke påvirkningskraft.

Hvor videoen ikke umiddelbart er anvendelig til formidling af abstrakte forhold, kommer PC-eren til gengæld ind i billedet. Karrierelivsformens bærere er netop beskæftiget med behandling af de informationer, som PC-eren er udviklet til. Derfor er det naturligvis først og fremmest inden for den karriereorienterede livsform, at PC-eren slår igennem. Og selvom beboerne i Trudeslund har været noget trevne i deres tilegnelse af det nye medie sammenlignet med landbrugernes kontante brug af videoen, hersker der ikke tvivl om, at PC-eren vil vinde indpas i alle karrierehjem i takt med, at PC-erne vinder frem på kontorarbejdspladserne.

Ord og data hører karrierelivsformens menu til. De pr. definition abstrakte ord, i realiteten arbitrære tegn, "abstraherede" ud af en umiddelbar og sanselig verden, er ikke blot næring for karrierefolkets sprogspil. Det er også den slags tegn, man fodrer computere med. Derfor fit'er PC-eren. Og derfor kommer videoen og billedet i anden række, - henvist til karrierelivsformens sekundære livssfære: fritiden.

De tre forsøg bekræfter helt klart, at de informationsteknologiske medier er på vej ind i vor hverdag. Det har vi hørt længe, annonceret af såvel den nye tekniks forvaltere som dens præsteskab, ja, så længe, at mange er begyndt at tvivle på, om budskabet nu også kom til at holde. Men det kommer det til! PC-erne er kommet for at blive. Først på arbejdspladserne- og derefter i hjemmene - først hos karrierelivsformen, i anden række inden for de selvstændiges rækker. Og der vil blive udført masser af distance-arbejde hjemme ved computerne hos karrierefolket - overarbejde, vel at mærke. På trods af det elektroniske hjemmearbejdes muligheder, er der ikke meget, der tyder på, at ret mange ønsker at gå glip af blot en enkelt dag på arbejdspladsen, med mindre helt specielle grunde taler herfor.

Videoen er efter vor mening også kommet for at blive, først som videoavis og almindeligt kamera, der fanger situationer, man ønsker at gemme eller til diskussion med andre,- senere som ISDN-

tjeneste, - og måske endnu senere som egentlig bredbåndstjeneste. Dette gælder i landbruget, men også i andre erhverv, hvor der er et identifikationsbehov, som "distance-billedet" kan dække. Altså konkrete situationer/emner, fremfor abstrakte problemstillinger. Videoen bliver altså den selvstændige og lønarbejderlivsformens værktøj - ikke karrierelivsformens.

NOTER:

- 1) Ud over en række delrapporter fra projektet, nedenfor henvist til i noter, er forsøgsindhold, perspektiver, evalueringsmetode (og meget tidlige resultater) kort opsummeret artiklen: K. Storgaard, Informationsteknologi og Livsformer, i: Industri og Handelsstyrelsen: Teknologiens Muligheder og menneskets (1988). I samme rapport er erfaringer fra flere af de danske byforsøg ligeledes beskrevet.
- 2) En første sammenknytning mellem livsformer og informationsteknologi kan ses i arbejdsrapporten: K. Storgaard, Informationsteknologi og livsformer (SBI 1985).
- 3) Ved SBI er der gennemført flere analyser, der bygger på livsformbegrebet. Ud over T. Højrup, Det glemte folk (SBI og Institut for Europæisk Folkelivsforskning, 1983), bl.a. Johannes Møllgaard, Byens Sociale Geografi (SBI 1984); Johannes Møllgaard, Landbrugets livsformer (SBI 1984); Ole Michael Jensen, Lokalsamfund, selvforvaltning og fysisk planlægning (SBI 1985).
- 4) I Vejle har man opfundet et godt dansk udtryk - helt i klang med ordene: bageri, vskeri m.v. - for det sted, hvor man kan få behandlet data på informationsteknologiske værktøjer. Et datariummer således meget af det, vi andre steder ser som telehuse, naboskabscentraler, åbne datastuer m.v.
- 5) Opstartsfasen og den første driftsfase er beskrevet i arbejdsrapporten: K. Storgaard og R. Gamby, Bredbåndsforsøg i Vejle (SBI; udkommer 1990).
- 6) Erfaringer og første driftsfase er beskrevet i arbejdsrapporten: K. Storgaard og O. M. Jensen, PC-kommunikation i bofællesskab (SBI 1989).
- 7) Opstart og første fase er beskrevet i arbejdsrapporten: K. Storgaard og O. M. Jensen: Videorådgivning i landbruget (SBI 1988).

Kresten Storgaard og Ole Michael Jensen er ansat ved Statens Byggeforskningsinstitut, Byplanafdelingen.